

SAATESÕNA

Head lugejad! Teie käes olev artiklikogumik on ajendatud ajavahemikul 01.09.2018–31.10.2020 ellu viidud uurimisprojektist, mille keskmes on tervikliku olukorrateadlikkuse võime loomine laiapindseks riigikaitseks¹. Projekt kuulub RITA-programmi² ning algatati Kaitseministeeriumi, Riigikantselei ja Siseministeeriumi tellimusel. Projekti täitjaks valiti konsortsium, kuhu kuulusid Cybernetica AS, Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Kaitseväe Akadeemia. Nagu selliste rakendusteaduslike uurimisprojektide puhul tavaks, koostas konsortsium SA Eesti Teadusagentuuri esitatud pakkumiskutsele vastamiseks uuringuettepaneku, mis sai nimeks Manticus Apollo.

Manticus Apollo projekti täideti tihedas koostöös tellijaga ning selle eri etappidesse kaasati laiapindse riigikaitse valdkonnas tegutsevaid eksperte. Kuna tegemist oli RITA-programmi esimesse vooru kuuluva projektiga, pakkus selle elluviimine ohtralt õpikohti nii tellijale kui ka projekti täitjatele. Tunnustada tuleb kõigi projektis osalenute – eksperdid, intervjuueeritavad, sõjamängu korraldajad ja selles osalejad – pühendumist ja abivalmidust. See annab julgust loota, et tavapärasest keerukamad teadusprojektid, mis hõlmavad eri valdkondade praktikuid ja teadusdistsipliine, on võimalikud ka tulevikus.

Siinsesse erinumbrisse valitud teemad koorusid välja Manticus Apollo projektist ning need võiksid huvi pakkuda kõigile riigikaitsest huvitatutele, kuid eelkõige teadlastele, ekspertidele ja õppuritele. Artiklite eesmärk on jagada projekti käigus saadud uusi teadmisi ja vaatenurki ning toetada akadeemilist debatti. Nii nagu Manticus Apollo projektis, on ka kogumikus esindatud autorid väga erinevatest teadusdistsipliinidest. Loodame, et lugeja jaoks on autorite pakutud erinev vaade laiapindsele riigikaitsele ja olukorrateadlikkusele põnev ning mõtteid ja edasist uurimist ärgitav.

¹ **Manticus Apollo (01.09.2018–31.10.2020)**. RITA 1/01-50. Projekti teostajad Cybernetica AS, Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool, Kaitseväe Akadeemia.

² RITA (tuletatud sõnadest *riigi ja teadusarendus*) on Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu toetatav programm, mille eesmärk on suurendada riigi rolli teaduse strateegilisel suunamisel ning teadus- ja arendusasutuste võimet ühiskondlikult oluliste uuringute tegemisel. Programmi kaudu rahastab SA Eesti Teadusagentuur Eesti riigi vajadustest lähtuvaid sotsiaal-majandusliku eesmärgiga rakendusuurimusi.

Kogumiku esimeses artiklis avab doktor Ivo Juurvee Eesti riigikaitse laia käsituse ni jõudmise tagamaid. Kui rootslased kõnelevad oma süsteemi silmas pidades totaalkaitsest (ingl *total defence*) ja soomlased avarast julgeolekust (ingl *comprehensive security*)³, siis Ivo Juurvee artiklist selgub, et Eestis on aastate jooksul sarnase sisu tähistamiseks kasutatud erinevaid sõnakujusid, mille valik ei ole olnud süsteemne.

Ivo Juurvee alustatud teema jätkuks analüüsib Manticus Apollo projekti terminoloog doktor Reet Hendrikson laiapindse riigikaitse terminoloogiaga seonduvat. Autor toob rohkelt näiteid Manticus Apollo projekti käigus esile kerkinud probleemkohtadest ning pakub lahendusi. Kuna laiapindne riigikaitse eeldab eri valdkondade koostööd ning suutlikkust kiirelt olukorda hinnata ja reageerida, tuleb üksteisest parema arusaamise nimel teha järjepidevat tööd. Kas ja kuidas jätkub laiapindse riigikaitse terminitöö, millega Manticus Apollo projektis algust tehti, on veel lahtine, kuid loodetavasti innustab Reet Hendriksoni artikkel astuma samme, mis võimaldavad alustatud tööd jätkata.

Kogumiku kolmandas artiklis käsitlevad reservkolonel Aarne Ermus ja doktor Jaan Murumets kriisi, ohtu ja riski. Autorid selgitavad mõistete olemust ning analüüsivad nende kohta Eesti laiapindse riigikaitse kontekstis. Astudes välja harjumuspärasest ametkonnapõhisest mõtte- ja mõistemaailmast, pakuvad autorid Eesti jaoks uudse ja senisest süsteemsema lähenemise kriisile ja kriisiohjele.

Politseikolonel Erkki Koort keskendub oma artiklis samuti kriisidele, täiendades eelmise artikli teoreetilist vaatepunkti kolme juhtumianalüüsiga. Uurimus annab suurepärase võimaluse heita pilk dekaaditagustesse sündmustesse, mille lahendamine nõudis erinevate ametkondade kiiret ja tõhusat koostööd. Juhtumianalüüsid toovad välja nii koostööd takistavad kui ka soodustavad tegurid. Lisaks annavad sündmuste kirjeldused kasulikke taustateadmisi Eesti praeguse laiapindse riigikaitse mõistmiseks.

Major Veiko Dieves annab ülevaate Manticus Apollo projektis matkitud kriisist, mille lahendamine nõudis erinevate ametkondade koostööd. Artiklis kirjeldatakse kriisi matkimiseks loodud sõjamängu aluseid, mängus

³ Vt nt **Objectives for Swedish Total defence 2021–2025 – Government bill ‘Totalförsvaret 2021–2025’** 2020. – Government Offices of Sweden, December 18. <https://www.government.se/government-policy/defence/objectives-for-swedish-total-defence-2021-2025---government-bill-totalforsvaret-20212025/> (20.12.2020). Vt ka **Comprehensive security**. – Puolustusministeriön Turvallisuuskomitea. <https://turvallisuuskomitea.fi/en/comprehensive-security/> (20.12.2020).

kasutatud uudset tehnoloogilist lahendust ja mängu kulgu ning tutvustatakse ka peamisi tulemusi.

Manticus Apollo konsortsiumis olukorratedlikkust ja otsustustuge uurinud doktor Merik Meriste, doktor Kalev Rannat, akadeemik Leo Mõtus, emeriitprofessor Mare Teichmann ning insenerid Tõnis Kelder ja Jüri Helekivi toovad lugejani artikli, milles kirjeldatakse erinevate kriisi-olukordade matkimise ning olukorratedliku otsustustoe loomise võimalusi. Autorid vaatlevad ka probleeme, mis kerkivad esile laiapindse riigikaitse jaoks toimiva olukorratedlikkuse süsteemi loomisel.

Manticus Apollo konsortsiumi juht doktor Peeter Laud, professor Hayretdin Bahşi, doktor Aleksandr Lenin, Manticus Apollo projekti juht Kalev Mändmaa, doktorant-nooremteadur Jaan Priisalu ja programmeerija Reedik Tuuling annavad ülevaate elutähtsate teenuste ristsõltuvuse analüüsi tulemustest. Artiklis kirjeldatakse projekti käigus tuvastatud kitsaskohti ning antakse soovitusi jätkutööks.

Kogumiku eelviimases artiklis, mille autorid on akadeemik Leo Mõtus, emeriitprofessor Mare Teichmann, doktor Merik Meriste, doktor Kalev Rannat, doktorant-nooremteadur Jaan Priisalu ning doktor Jaanus Kaugerand, otsitakse võimalusi olukorratedlikkuse loomiseks süsteemis, mille moodustavad erinevate ülesannete ja omadustega süsteemiosalised. Selleks pakutakse välja kontseptsioon, mis toetab võimepõhiste mudelite rakendamist.

Süsteemiosaliste võimete hindamisele ning võimepõhise planeerimise küsimustele keskendub kogumiku viimases artiklis ka major Ivo Peets. Autor läheneb teemale organisatsiooniarhitektuuri kaudu, leides analüüsi tulemusel, et Eesti laiapindse riigikaitse mudeli kirjeldamisel võib nii organisatsiooniarhitektuuri kui võimepõhise planeerimise metoodika osutada suure potentsiaaliga tööriistaks.

Kuigi teie ees olevasse erinumbrisse mahtus vaid väike osa laiapindse riigikaitse ja olukorratedlikkusega seotud teemadest, on siinsed eestikeelsed teadusartiklid esimene verstapost Eesti laiapindse riigikaitse ja olukorratedlikkuse uurimisel. Sügav kummardus kõigile autoritele, kes pidid sinise kogumiku artikleid kirjutades väljuma oma eriala seatud raamidest ja otsima erinevate maailmade kokkupuutepunkte.

Head lugemist ja kaasamõtlemist!

Toimetajad Kaide Tammel ja Andres Saumets

